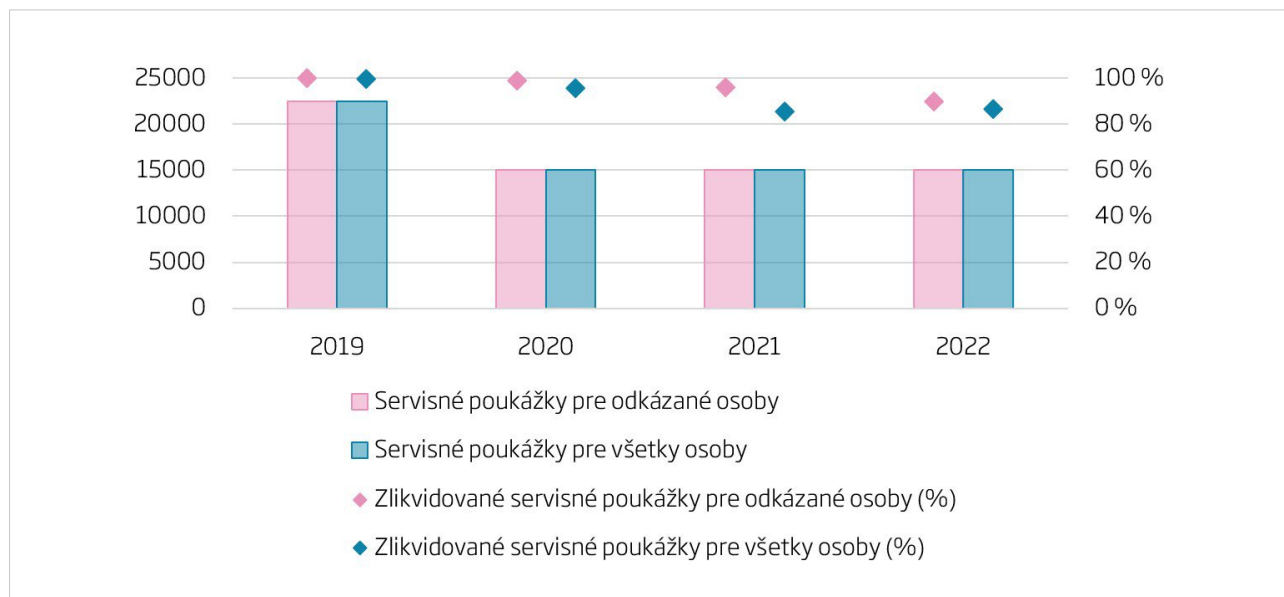

Servisné poukážky sú nástrojom na pomoc na podporu dopytu prostredníctvom dotovaných poukážok, ktoré sú využívané aj v iných krajinách EÚ⁸. Okrem podpory dopytu po službách sociálnej ekonomiky je ich účelom aj potlačanie nelegálnej práce či platieb „načierno“ v hotovosti⁹.

Síce ustanovenia zákona o servisných poukážkach nadobudli účinnosť v januári 2019, samotná distribúcia servisných poukážok nastala až po ôsmich mesiacoch. Až v marci 2019 uzatvorilo MPSVaR SR objednávku na vypracovanie grafického návrhu vzorov servisných poukážok¹⁰. Následnú tlač prvých servisných poukážok si MPSVaR SR objednalo až v apríli 2020¹¹. Vyhláška, ktorá podrobnejšie upravila technické parametre, grafickú úpravu a vzhľad servisnej poukážky či podrobnosti o spôsobe nakladania so servisnými poukážkami nadobudla účinnosť až v máji 2019¹². Síce prvé ustanovenie zákona o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch boli účinné už v máji 2018, štát sa nepripravil, aby mal servisné poukážky k januáru 2019 navrhnuté, vytlačené a pripravené na distribúciu. Ešte v auguste 2019 boli podľa medializovaných informácií v sejfe MPSVaR SR uskladnené servisné poukážky za vyše 500-tisíc eur, ktoré prvýkrát až v septembri 2019 mali byť distribuované na miesta, kde by sa dali odkupovať¹³. Prvý rok implementácie servisných poukážok bol tak odsúdený na neúspech.

Pomalá implementácia na úvod sa ukázala aj v číslach. Síce štát v roku 2019 dal vytlačiť 45-tisíc servisných poukážok, len 660 (1,5 %) z nich bolo distribuovaných a z nich bolo len 87 (0,2 %) následne preplatených. Vzhľadom na to, že štát časovo limituje platnosť servisnej poukážky na jeden rok, t. j. do konca decembra príslušného kalendárneho roka, v ktorom boli vydané, skoro všetky vytlačené poukážky tak boli zlikvidované (Graf 1)¹⁴.

Graf 1: Vytlačené a zlikvidované servisné poukážky v rokoch 2019 - 2022

*Poznámky: Servisné poukážky ružovej farby sú určené pre odkázané osoby.
Servisné poukážky modrej farby sú určené pre všetky osoby.*

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z odpovede na žiadosť o informácie od MPSVaR SR.

8 MPSVaR SR. 2017. Vecný záměr zákona o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch [online].

9 Odbor sociálnej ekonomiky MPSVaR SR. 2020. Výklad zákona o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch s vybranými metodickými usmerneniami vrátane konkrétnych príkladov. Verzia I [online].

10 MPSVaR SR. 2019. Objednávka číslo 4500041330 [online].

11 MPSVaR SR. 2019. Objednávka číslo 4500041780 [online].

12 Vyhláška MPSVaR SR č. 115/2019 Z. z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov upravujúce servisné poukážky [online].

13 Tvnoviny. 2019. Nové platidlo za umývanie okien či kosenie trávnikov. Kde sa k poukážkam môžeme dostať? [online].

14 Platnosť servisnej poukážky môže byť obmedzená aj územne alebo osobou, ktorá môže servisnú poukážku použiť. (AZZZ SR. 2022. Prínosy zákona o sociálnej ekonomike a analýza jeho a dopadov [online].)

Obdobný proces nastal aj v nasledujúcich rokoch. Síce stúpal počet distribuovaných a preplatených servisných poukážok v oboch kategóriách, avšak na konci roka bola väčšina z vytlačených servisných poukážok aj tak zlikvidovaná (Príloha 1). V roku 2022 bolo vytlačených 30-tisíc servisných poukážok, z toho bolo 5 840 (19,5 %) distribuovaných a z nich bolo len 3 471 (11,6 %) preplatených. Zvyšných 26 511 (88,4 %) servisných poukážok bolo zlikvidovaných. Zaujímavé je, že počas celého sledovaného obdobia boli vo väčšej miere využívané servisné poukážky, ktoré si môžu zakúpiť všetky osoby (modrá farba) ako tie, ktoré sú určené pre odkázané osoby (ružová farba)¹⁵.

MPSVaR SR hovorí, že servisné poukážky boli zlikvidované nie z dôvodu, že by nebol o ne záujem zo strany obcí, vyšších územných celkov či úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, ale najmä z dôvodu, že nebol dostatočný záujem zo strany občanov využiť tento spôsob nepriamej formy podpory dopytu po službách registrovaných sociálnych podnikov resp. z dôvodu, že registrované sociálne podniky takéto služby neponúkali.

Predaj, odkúpenie a spätný výkup môžu vykonávať len zákonom vymedzené subjekty, ktoré vedú zabezpečiť, aby sa servisné poukážky dostali do obehu. Medzi tieto subjekty patria úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, obce a vyššie územné celky. Zo sprístupnených dát za rok 2022 vyplýva, že:

- z 2 890 obcí¹⁶ ponúka tieto služby len 7 z nich, t. j. 0,24 %,
- z 46 úradov práce, sociálnych vecí a rodiny¹⁷ ponúka tieto služby len 3 z nich, t. j. 6,52 % a
- z 8 vyšších územných celkov neponúka tieto služby žiadnym z nich¹⁸.

Síce od roku 2019 sledujeme postupný rast počtu oprávnených subjektov, ktoré predávajú servisné poukážky, stále je to veľmi nízky počet. Medzi sociálnymi podnikmi, ktoré využívajú servisné poukážky majú výhodu tie, ktoré zriaďuje samotná obec. V týchto prípadoch v praxi aj samotná obec býva častokrát subjektom, ktorému boli distribuované servisné poukážky. Ak je spoločníkom súkromná osoba, tak túto možnosť suplujú vo väčšine prípadov úrady práce, sociálnych vecí a rodiny. Zaujímavosťou je, že Košický samosprávny kraj má síce registrovaný sociálny podnik, ktorý priamo sociálne poukážky, ale samotný úrad kraja nepatrí medzi subjekty, ktorý by poukážky distribuoval.

Aj z pomedzi sociálnych podnikov nie je záujem o využívanie servisných poukážok. V roku 2022 len 12 z vyše 530 registrovaných sociálnych podnikov sa registrovalo do zoznamu ako využívatelia. Tu treba ale dodať, že nie všetky sociálne podniky majú v predmete podnikania/činnosti služby, ktoré je možné platiť prostredníctvom servisných poukážok. Dôvodmi nezájmu o servisné poukážky zo strany sociálnych podnikov je aj administratíva, ktorá je s ich prijímaním, evidenciou a následným preplácaním spojená a skutočnosť, že sa započítava celá suma servisných poukážok do schémy de minimis (maximálna výška povolenej pomoci podniku), ktorá sa tým rýchlo vyčerpáva^{19 20}.

Ako sme uviedli vyššie, MPSVaR SR konštatuje, že dôvodom likvidácie poukážok je nezáujem zo strany občanov. Mohli sa ale občania o existencii poukážok dozvedieť? Subjekty, ktorým boli distribuované servisné poukážky, významne nepropagujú informácie na svojom webovom sídle, že takúto možnosť občanom ponúkajú (Príloha 2).

15 Podiel preplatených servisných poukážok na vytlačených servisných poukážkach, pre odkázané osoby (ružová farba) a všetky osoby (modrá farba):

- 2019: 0,0 % a 0,4 %,

- 2020: 1,0 % a 4,3 %,

- 2021: 4,0 % a 14,4 % a

- 2022: 9,8 % a 13,3 %.

16 ŠU SR. 2023. Štatistika počtu obcí na Slovensku [online].

17 ÚPSVaR SR. 2023. Štatistika počtu úradov práce, sociálnych vecí a rodiny [online].

18 MPSVaR SR. 2023. Zoznam oprávnených subjektov, ktorým boli distribuované servisné poukážky na rok 2022 (aktualizované 2/2023) [online].

19 BRESE - Border Regions in Europe for Social Entrepreneurship. 2020. Analýza o stave sociálneho podnikania na Slovensku [online].

20 Viac informácií o problémoch so servisnými poukážkami: IA MPSVaR SR. 2020. Kontext a výzvy sociálneho podnikania na Slovensku [online] a IA MPSVaR SR. 2021. Sociálne podnikanie v čase pandémie - Výročná správa o stave sociálneho podnikania na Slovensku v roku 2020 [online].

Len štyri zo siedmich obcí majú na svojom webe informáciu o tejto službe. V prípade jednotlivých úradov práce, sociálnych vecí a rodiny sme túto informáciu na ich weboch vôbec nenašli.

V návrhu zákona sa predpokladalo, že zabezpečenie servisných poukážok bude financované zo štátneho rozpočtu a bude stáť v oboch rokoch 2019 a 2020 300-tisíc eur. Konkrétne malo MPSVaR SR zabezpečiť tieto roky každoročne 20-tisíc servisných poukážok v nominálnej hodnote 10 eur, t. j. v celkovej sume 200-tisíc eur. Svoje plány MPSVaR SR významne zvýšilo, keď v roku 2019 vytlačilo až 45-tisíc servisných poukážok a v každom roku 2020 – 2022 až 30-tisíc servisných poukážok ²¹. Celková suma bola tak o 2,3, resp. 1,5-násobok vyššia ako sa predpokladalo. Síce po roku 2019 reflektovalo ministerstvo minimálny záujem o distribúciu servisných poukážok v znížení počtu vytlačených servisných poukážok o 15-tisíc, avšak ďalšie roky už tento počet nemenil, aj keď sa ich využívanie významne nezvyšovalo.

Ďalšie režijné náklady sa predpokladali výške 100-tisíc eur ročne ²². Tu sa predpokladali náklady na tlač, distribúciu či skartáciu nepoužitých poukážok. Jediným vypočítaným nákladom sú výdavky na každoročnú tlač v jednotkách tisícov. Síce tieto priame náklady sú marginálne, ak sa pozrieme na hodnotu preplatených poukážok, môžeme sledovať, že **v prvom roku viac štát zaplatil za tlač 6-násobne viac ako bola uplatnená hodnota servisných poukážok**. Druhým nákladom pre štát je priamy finančný benefit, ktorý je spojený s týmito poukážkami, a to 5-eurové zvýhodnenie pri servisných poukážkach pre odkázané osoby a o 3 eurá zvýšená preplatená hodnota servisnej poukážky pri druhom type. **Smutným faktom je, že súčet tohto benefitu pre oba typy servisných poukážok bol v prvom roku 19-násobne a v druhom roku 1,2-násobne nižší ako náklady na tlač (Príloha 3).**

Servisné poukážky mali zvýšiť dopyt po službách, ktoré poskytujú sociálne podniky a podporiť aj samotné fungovanie sociálnych podnikov. Síce štát poskytol mnohé finančné motivátory, servisné poukážky si nenašli svoje miesto. Aj keď ich štát vytlačil desiatky tisíc, do obehu sa dostalo len pár tisíc a ešte menej je v skutočnosti preplatených. V realite tak väčšinu vytlačených servisných poukážok na konci roka štát skartuje. MPSVaR SR ani nereflektuje nezáujem občanov o servisné poukážky a ďalej ich necháva tlačiť v desiatkach tisíc. Nezáujem je aj zo strany samotných registrovaných sociálnych podnikov, u ktorých by mohli občania tieto poukážky využívať.

Záver

Na podporu sociálnych podnikov bolo v rokoch 2018 – 2023 vyčlenených viac ako 100 mil. eur v podobe rôznych foriem podpôr, dotácií a kompenzácií. Servisné poukážky, určené na podporu dopytu po ich službách, predstavovali len veľmi malú časť tejto sumy.

Z dôvodu doterajšej neefektívnosti tohto programu na podporu dopytu by sa mala pozastaviť účinnosť tohto nástroja s cieľom zabrániť ďalšiemu plytvaniu. Ministerstvo by malo prehodnotiť významnosť podpory dopytu a prípadný alternatívny návrh by mala podložiť analýzou, v ktorej by zdôvodnilo jeho predpokladanú účinnosť. Po skončení uvedenej päťročnice by bolo žiadúce zo strany NKÚ, či ÚHP vyhodnotiť reálny efekt rozsiahlej podpory sociálnych podnikov.

²¹ MPSVaR SR tak v roku 2019 prekročilo svoj plán o 125 % a v roku 2020 o 50 %.

²² MPSVaR SR. 2018. Analýza vplyvov na rozpočet verejnej správy, na zamestnanosť vo verejnej správe a financovanie návrhu. Vládny návrh zákona o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online].

Prílohy

Príloha 1: Štatistika tlače, distribúcie, preplatenia a likvidácie servisných poukážok v rokoch 2019 až 2022

Ukazovateľ	Rok	Servisné poukážky pre		Spolu
		- odkázané osoby	- všetky osoby	
Vytláčené servisné poukážky	2019	22 500	22 500	45 000
	2020	15 000	15 000	30 000
	2021	15 000	15 000	30 000
	2022	15 000	15 000	30 000
Distribuované servisné poukážky	2019	330	330	660
	2020	1 170	2 540	3 710
	2021	1 510	3 840	5 350
	2022	2 240	3 600	5 840
Preplatené servisné poukážky	2019	0	87	87
	2020	144	641	785
	2021	606	2 157	2 763
	2022	1 474	1 997	3 471
Zlikvidované servisné poukážky	2019	22 500	22 410	44 910
	2020	14 856	14 359	29 215
	2021	14 392	12 835	27 227
	2022	13 511	13 000	26 511

Poznámky: Servisné poukážky určené pre odkázané osoby sú ružovej farby.

Servisné poukážky pre všetky osoby sú modrej farby.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z odpovede na žiadosť o informácie od MPSVaR SR.

Príloha 2: Dostupnosť informácií o servisných poukážkach oprávnených subjektov

Názov oprávneného subjektu	Informácie o servisných poukážkach	Webové sídlo
Mesto Snina	Áno	[online]
Obec Rybník	Áno	[online]
Obec Sap	Áno	[online]
Obec Slovinky	Áno	[online]
Mesto Nálepkovo	Nie	[online]
Obec Jablonov nad Turňou	Nie	[online]
Obec Úľany nad Žitavou	Nie	[online]
ÚPSVaR Galanta	Nie	[online]
ÚPSVaR Košice	Nie	[online]
ÚPSVaR Žilina	Nie	[online]

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa webových sídel oprávnených subjektov a MPSVaR SR, 2023. Zoznam oprávnených subjektov, ktorým boli distribuované servisné poukážky na rok 2022 (aktualizované 2/2023) [\[online\]](#).

Príloha 3: Štatistika nákladov na zabezpečenie fungovania systému servisných poukážok

Ukazovateľ	Rok	Servisné poukážky pre		Spolu
		- odkázané osoby	- všetky osoby	
Nominálna hodnota preplatených servisných poukážok	2019	0	870	870
	2020	1 440	6 410	7 850
	2021	6 060	21 570	27 630
	2022	14 740	19 970	34 710
Náklady na tlač ²³	2019	-	-	4 957,2
	2020	-	-	3 276
	2021	-	-	3 600
	2022	-	-	1 476
Náklady štátu na vyplatenie benefitov (5/3 eurá)	2019	0	261	261
	2020	720	1 923	2 643
	2021	3 030	6 471	9 501
	2022	7 370	5 991	13 361

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z odpovede na žiadosť o informácie od MPSVaR SR.

23 Informácie o nákladoch na tlač boli vyžiadané od MPSVR, náklady v roku 2022 boli prekvapujúco nízke, v hodnote 5 centov na jednu poukážku.

O autorovi

Jakub Zeman je spolupracovník INESS, aktuálne vyučuje a dokončuje doktorandské štúdium na Národohospodárskej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave. Zameriava sa najmä na analýzu legislatívy ovplyvňujúcej podnikateľské prostredie a efektivitu verejných inštitúcií a jej programov.

Vydal: INESS - Inštitút ekonomických a spoločenských analýz
www.iness.sk

Autor: Jakub Zeman

Grafický dizajn: Ina Sečíková, INESS

Rok vydania: 2023

Kontakt:

Jakub Zeman
jakub.zeman@iness.sk

Pridajte sa k nám svojimi 2 % a zvýšme spolu tlak na zodpovednejšie hospodárenie štátu a menej regulácií, nech znie viac rozumu a menej populizmu.

www.iness.sk